

JÁN FRÁTRIK

**KAMENNÝ
VZDYCH**

K

KU

JÁN FRÁTRIK

Rodnému mestu — ŽILINE

JÁN FRÁTRIK

KAMENNÝ
VZDYCH

Spisovateľovi

Jurichovi Vaškovi.

bratovi umelceho gloru

Srdcne

Ján Fratrik

^u
Žilina 1. IX. 1982.

ŽILINA 1969

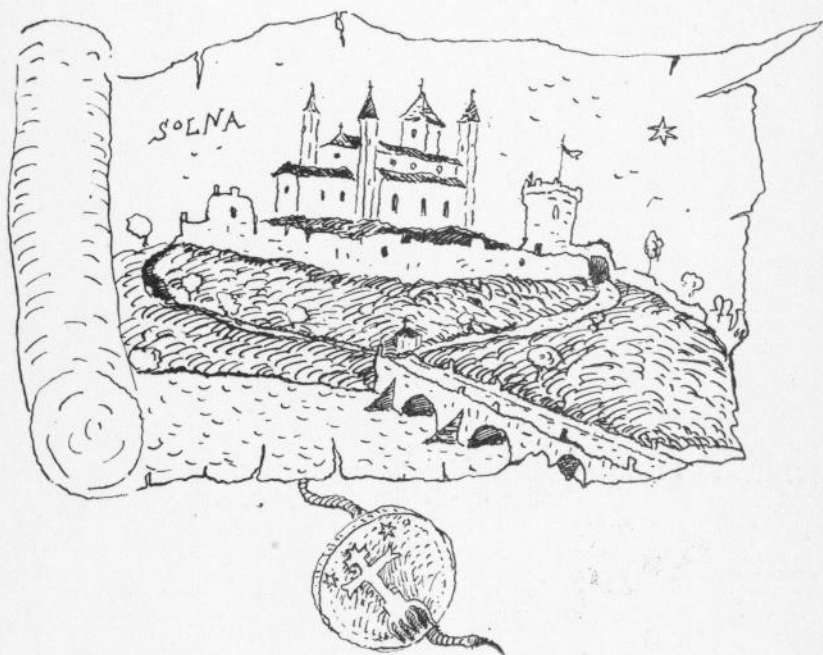
SK-476

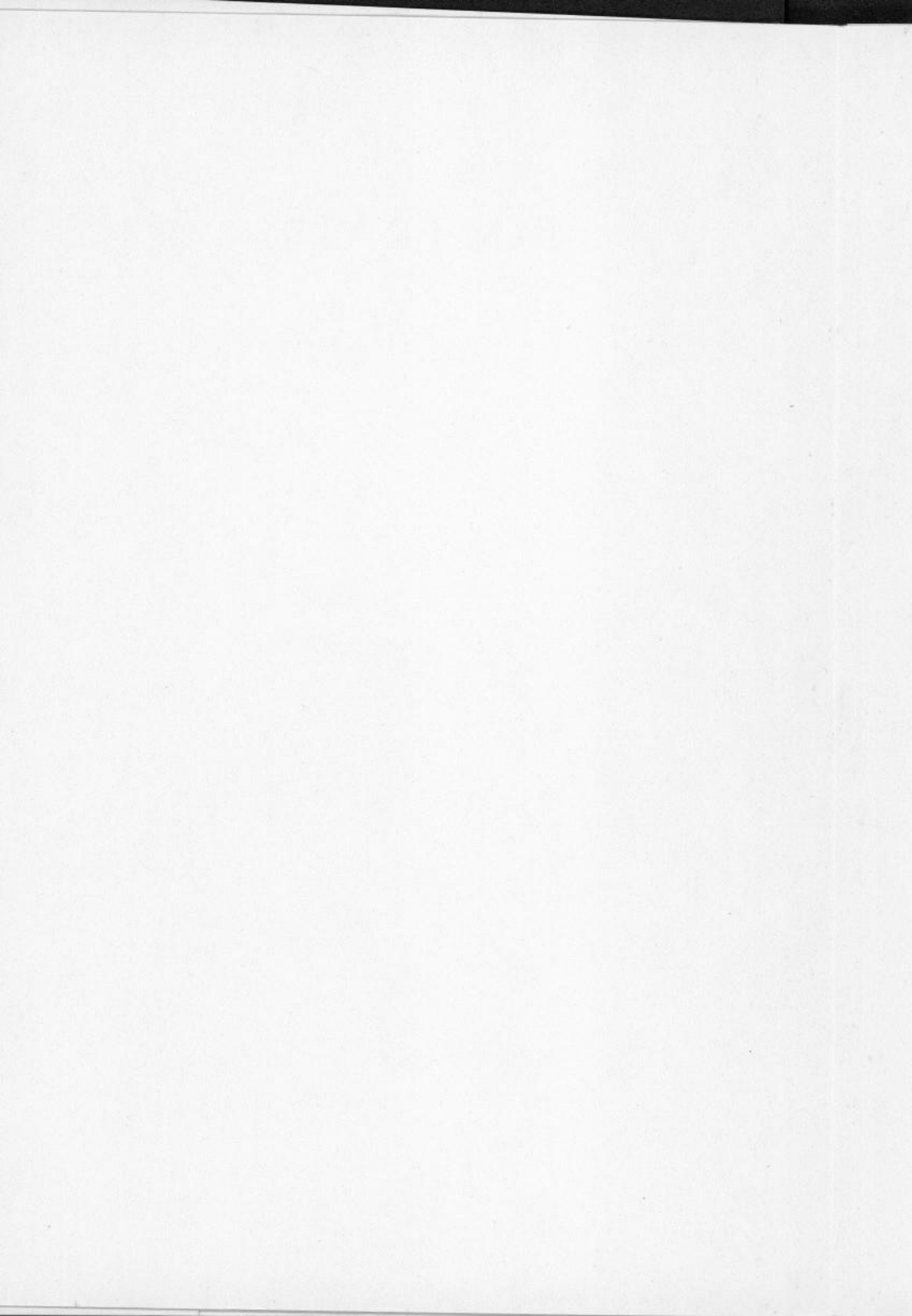
KATOLÍCKA UNIVERZITA
V RUŽOMBERKU ③
Univerzitná knižnica
Hrabovská cesta 1
034 01 RUŽOMBEROK

D1

© JÁN FRÁTRIK 1969

ILLUSTRATIONS © MOJMÍR VIKOLAČEK 1969

НА ПЕРГАМЕН

HA BORGSMEN

*N*a slnku tvojej slávy zunia zlaté deje,
živičný prsteň, rodnej zeme presný stred.
Aj kameň neľútostný o srdce sa chveje.
Ó, mesto moje, s tebou tak sa zamyslieť,

keď noc sa zavesila do okenných rámov —
čas v ktorom ožívajú nepokojné sny.
To vtedy zvony na trhlinách bielych chrámov
zaklesli do kameňa úsvit bolestný.

Preto sme v múroch tvojich ponad klenbu čias
na ramenách si niesli príchyl čistej piesne,
keď krutú mladosť dali stigmám napospas.

V uličkách úzkych staroba si drieme prečudesne.
Ó, mesto, v tebe cudzincami nikdy nie sme,
ty vlastným dychom zohrievaš a chrániš nás.

Ty vlastným dychom zohrievaš a chrániš nás.
V znamení slnka spútali ťa riečne žily —
k tebe sa zdvihla zem, keď bolesť zlú sme žili,
keď kolísky a hroby prečesával čas,

ktorý tu ako voda neustále tečie.
Tak odkrajoval výsady a práva terra Selinan,
keď mor si líhal k ľuďom, statku, zelinám
a nemal kto by zažal mŕtvym čo len sviece.

Len zvony chmúrnej veže predlžujú vzdych.
Aj korózia dejín z pergamenov vanie.
Je toto mesto dlhočizný sprievod ustatých,

je toto mesto trpký vzdych a milovanie.
Priam do kameňa Dadan verše dorýval,
keď polnoc vtiahla na Horný a Dolný Val.

Keď polnoc vtiahla na Horný a Dolný val,
kováči skuli nový mesiac v starej vyhni.
To vtedy Váh už Pivovarskú podmýval
a plte pribíjali. Soľ a tovar strážny

vyzváňal v priekupníckych plachtách. Biely Ian
snežil. A na Studničkách pod Čepielom plátno.
Cechy sa rozložili do svetových strán,
keď grófske erby zašumeli v nenávratno.

Od veží ku radnici úzkosť kráča s katom,
pisári do Žilinskej knihy založili meč.
Kamenné stránky. Ó, krv na rubáši zlatom.

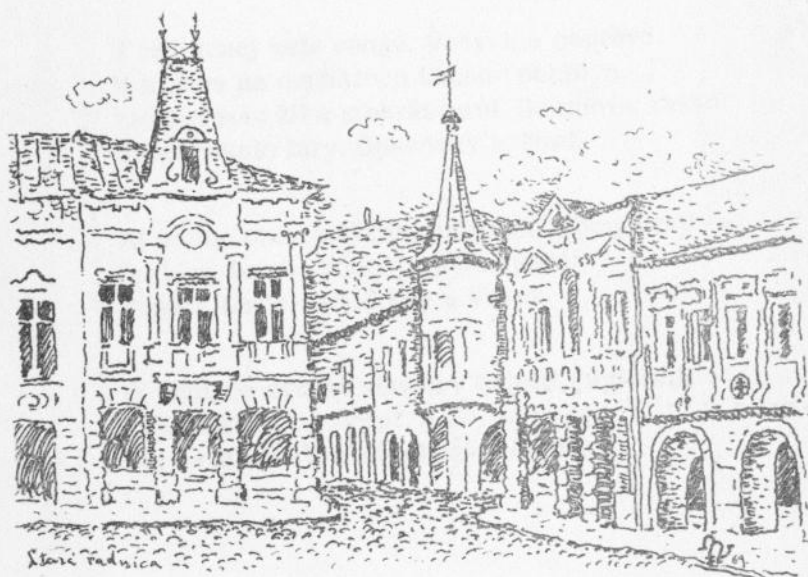
Klačíme pri slovách a v slovách nebezpeč.
Predplatili sme miesta. Kameňujú dlátom.
Na večnosť zvonía. Nemé scény pod ornátom.

Na večnosť zvoní. Nemé scény pod ornátom.
Stratil som veky. Aj tie ľahli do erbu.
Trikrát som cintoríny vláčil z pohrebu
cez polnoc medenú. Kam idem? Čo už natom!

Koleso mlyna zadrhlo sa na Rajčanke.
Kolotoč dejín. Všivák, Kysuca aj Váh —
husitský kohút opadaný na vežiach.
Sú to už veky. Oči nevyspaté v jamke.

Pergamen šuští. Kameňa sa pýtam sám.
Aj tmy, aj hrobov. Kde sa deli dávne deje?
Kokarda hurbanovská z budatínskych drám.

Som smrteľník, čo ešte večnosťou sa hreje.
Čo je tu k zabudnutiu? Cesta k detstvu kde je?
Cez brány mesta stáročiami prechádzam.

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
ZOOLOGY
OF THE
CITY OF LONDON

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
ZOOLOGY
OF THE
CITY OF LONDON

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
ZOOLOGY
OF THE
CITY OF LONDON

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
ZOOLOGY
OF THE
CITY OF LONDON

Cez brány mesta stáročiami prechádzam
a vedú ma jak výtržníka do šupárne.
Stokrát som do konšelov rúbal. Všetko márne.
Aj vlastné kroky sa mi vyhli. Som tu celkom sám.

Z radničnej veže cengá. Vzdych a poprava.
V Kálove na mažiaroch Labanc pohráva.
Stokrát som žil a stokrát mrel. Do múrov zašiel.
Žobráci kolo fary. Opevnený kaštieľ.

Aj potme cítim v týchto miestach dávny hrad —
fanfáry, turnaj, rodnej reči majestát,
Turoni, Lucie, aj Moreny a Vesny.

Ó, zem, čo dýchaš slávou v bolesti i v piesni!
Padajú kríže do krýpt. A dej za dejom ...
Spí mesto kráľovské a horí nádejou.

Spí mesto kráľovské a horí nádejou,
červeným voskom zapečatili sa slová.
Na Bráne vymkli čas. Aj refaz stiahli znova.
Všade sú okovy a z bielych závejov

stáročia si nás držia v utajenom smere
jak opevnené múry myšlienku a krok.
Dedičný sudca Ján priam skrútil rozsudok.
Kde nás to určil? Vzdych a pribuchnuté dvere.

Mŕtvi a živí vypadnutí z večných ciest
nesieme svätú trýzeň do ulíc a rínku.
Je toto mesto plné chvenia, plné hrúz —

plamene, Podmanický, mor a Talafús,
klát, koleso, šibeň ponad mokrá žinku.
Ó, veki, prsty poklást do slov, aká česť!

Ó, veky, prsty poklášť do slov, aká česť!
Prekliate umlčané viny. Už len trest.
Stĺp hanby za neveru, podlosť, lož a zradu.
Barbore Mikundovej na klát hlavu kladú,

lebo aj láska príde nahlas na pranier,
bár vzpriechila sa príkro ustatému nebu.
Počúvam všetky kľúče, odmykanie dvier,
erdžanie koníkov, čo od Predmestia hrebú,

čo s funebrákmi odvážajú moje sny.
V Medzierke Burianovej križujú sa meče,
krv jediného Boha pramienkami tečie.

Som plný smrti pre ten život bolestný.
Ale ja vekmi začínam a vekmi končím
a mestský prápor dvíham do širokých končín.

A mestský prápor dvíham do širokých končín,
o Jure na cimiteri skladá richtár sľub —
s mešťanmi sebe zozvážam a v sebe rojčím,
bránim sa sudbe vekov, bránim od záhub,

keď klope čas na krypty a na tajné chodby —
labyrint lásky, úteku a strašných hrôz.
Kto ma tu pozná? K mŕtvym ešte zatiahol by
a vyhnul magistrátu prosbe o milosť.

Som voda po drevených rúrach z Hradiska,
naspamäť čítam všetky vykasané studne.
A brán a múrov spytujem sa, prečo tuhne

a mlčí krv, čo živým oči zatíska.
Čo je tu k životu a čo je k umieraníu?
Len kameň s bronzom spievajú si pieseň rannú.

Len kameň s bronzom spievajú si pieseň rannú,
garbiarska dubovina praská vo dverách.
Do májov líha spev a korunuje pannu.
Z dom na dom zmok a škriatok, vzdych a povera.

Vajanu, Vajanu, nech srdce zažne ohne!
Žofia od Tepličky, ruža zimných tráv.
Pri vatre zastal starý čas. Ó, kto ho pohne?
Len sochy hladia späť do tíšin zašlých sláv.

Počúvam veštiť vlastnú krv a je to sláva.
Kto to tu cvála k bezútešným samotám?
Len prítomnosť sa v strachu vlastnom prepadáva.

Nie plameň. Ako láska tak sa zamotám,
na rínku zväťam klietku hanby, čo tak raní.
Bdiem. Naše domovy sú šťastné v milovaní.

Bdiem. Naše domovy sú šťastné v milovaní.
O kamenný vzdych čo len ešte oprieť sa
a zdvíhať mramor svitania od hôr a strání,
kým farcha osudu nám stúpne po plecía.

Hľadám sa na výkladnom trhu. Vreštia šance.
Kastelán, zbojník, chalupníci, magistrát,
priekupci s mydlom, súknom, čáry-máry, tance —
medovník v srdciach zvoní ponad dávny hrad,

kde zástavy a meče ľahli večným tichom,
kde z trosiek základy si dvíha farský chrám.
To mesto poddáva sa trinitárskym mníchom

a zvony zavesujú na dubový trám.
Aj veže popukané do záslnia hynú
a bronz i kameň sťahujú sa nad Žilinu.

A bronz i kameň sťahujú sa nad Žilinu,
priesvitné stránky zasnežili nad mestom
a život čítaš ako kapitolu inú
spamäti, v zosúvaní pamätnom.

Ó, matka svätej trýzne, trýzne bez viny!
Noc napla struny zašlých ciest. Aj sen je blízko.
Pri fortňi hlásnik upíja si, skučí psisko.
Ó, pozdný tulák v štôlni, hofier jediný.

A v oknách na lakeť si drieme vigília,
do chlieva líham, čo sa teliatkami zvíja,
keď vyhorela petrolejka do knôtu.

Zďaleka spev ma do mladosti dávnej spíja —
U Kyškov chasni nacvičujú Dorotu,
kým radní páni volia súdnu porotu.

Kým radní páni volia súdnu porotu
v tej noci, ktorá zapadala za tieň hrobov,
cirkevné stavy kameňujú ochotu
a mesto hriešne stone na smetisku Jóbov.

Aj vody Váhu vyšpliechali hnev a bôľ,
aj hviezdy pozmývali z múrov kvaple krvi.
O chrám sa rujú živí, aby došli prví
k tým, čo už veki pasujú sa s hlinou dol'.

V tej noci mesto do synódy sťahuje sa,
palatín Turzo novú vieru zdraví od Viedne.
Na Panskom dome hučia karty. Kráľe, esá . . .

Do rána z veže bijú štvrte posledné.
Dávny chór bez sprievodu modlíka sa hore.
Na Šefranicu mesto tiahne v strašnom more.

Na Šefranicu mesto tiahne v strašnom more,
pod hlavu ukladá si krajec rodných hrúd —
škovran ho zdvíha do piesní a po úmore
hľadá si hniezdo pod krídlami oddýchnuť,

lebo aj vtáky svietia ako ľudia do kameňa,
jak do súbojov katedrály farský chrám.
Z dvoch veží dávny tieň ma nechal. Som tu sám,
sám s vami, ktorých čas a priestor pozamieňa,

aby sme dostali sa do sôch, tabulí a skla.
Taký je zákon odchádzania na koreni.
Ale aj tam sa červ dá jako v kostnej dreni,

aby raz najslávnejšia sláva vyhasla.
Na ciferníku zadaždených slov sa jasní
a rodná dedovizeň spieva plná básní.

A rodná dedovizeň spieva plná básní,
v pramienkoch ulíc odskakujú iskry hviezd,
cez prsty presievame čas a popol vzácny,
zem poníženú, čo už toľko stihla niešť...

Zbierame slnko pre slzy a farchy svoje,
aj slová otcov, čo tak klesli do útrob.
V troch rečiach zaznačili do kníh vzdychi a boje,
tú najčistejšiu lásku zavial Milkov hrob.

Hojím si oči pri studienkach na Frambore,
stvrdnuté vrásky, ktoré nevyplavil čas.
Ale ja počujem už ťučať hymnu v zbore,

tú hymnu, ktorú vezme aj čas na pretras.
V podsteniach arkád chónoston sa chveje.
Na slnku tvojej slávy zunia zlaté deje.

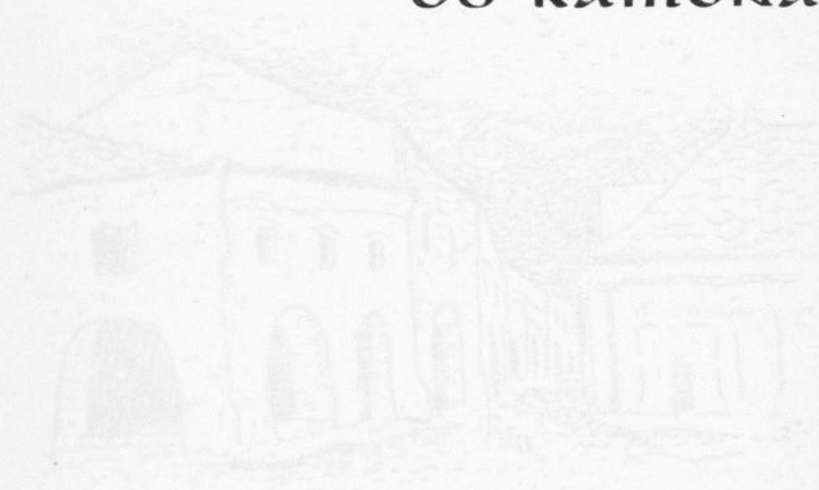
Ó, mesto moje, s tebou tak sa zamyslieť,
keď grófske erby zašumeli v nenávratno.
Pergamen šuští. Kameňa sa pýtam sám.
Spí mesto kráľovské a horí nádejou.

Nesieme svätú trýzeň do ulíc a rínku.
Ale ja vekmi začínam a vekmi končím.
Čo je tu k životu a čo je k umieraniu?
Bdiem. Naše domovy sú šťastné v milovaní.

A bronz i kameň sťahujú sa nad Žilinu,
v podsteniach arkád chronoston sa chveje —
aj hviezdy pozmývali z múrov kvaple krvi.

Na ciferníku zadaždených slov sa jasní
a rodná dedovizeň spieva plná básní.
Ó, mesto, v tebe cudzincami nikdy nie sme.

до камења

об камейд

Ó, mesto, v tebe cudzincami nikdy nie sme.
Dom o dom v iniciálkach
a naše lásky nedotknuté
na tvojich spánkoch snívajú svoj sen.

Na všetkých kľúčoch повеšané padalky slov.

Kamenný čas nás vysťahoval. Prázdnota vyprskáva.
Počúvam vlastnú krv,
sám seba podopieram vlastným tieňom.
Samota na pochode popolom chladne.
Ladím si slovo do kameňa a do dreva,
do každej osudovej stopy vyhnanstva.
Koľkokrát som tu prevanul časom ponad čas.
Otváram okná. Studené rámy vybielené nocou.
Hviezdy sa nasťahovali žobrákom do čapíc.
Chce sa mi stíchnuť v pečatnej listine zašlých erbov,
ale mňa učni čižmarskeho cechu
roznášajú v obsielke.
Modravý hlas zvonov zamotaný na osnove vrások
ponad čelá vyblednutých dní!
Ešte aj slnko si vyštrbilo lúče na Štôlni.
Prasknutý rytmus.

*Do vlastnej samoty sme sa nastahovali
v znamení troch vrchov a dvojitého kríža.
Uboľená zem a zatrpknuté svitanie.
Som vzdych kamenný.
Kto nám to vyšľiva krvavé monogramy na čelá?
Aj čas nedovidný magdeburským právom
odvial si nás na milosť.
Ale nádej stúpa hore slzou.
Ale nádej vždy si nájde svoju krv a pieseň.
Chce sa mi spievať v letokruhoch dreveníc,
kým studne z rínku potrhajú muzeálne sny.
U Karasov v Kálove štrangári pasujú sa s vínom.
Hrdzavé hlasy vyčistila brúska mesačnej noci.
Odplavené stoly, zaseknutý kompas.
Cechová kniha praská v kozube márnivého času.*

*Ej, chlapci — ako si vás odo dverí rátam na prstoch
podľa zaviatych tvári,
na rukách poslednej výplaty.
Čižmári, gombičkári, súkenníci —
pleskot do dlaní
a dom je predaný.*

*Ktože to zväľal mestské brány?
Neštrkocú kľúče, ani reťaz nechraští.
Sám sebe ozývam sa. Tieň za tieňmi
medzi prázdnotou a samotami.
Ozvena vlastných krokov vzdúva mi srdce
do meravého pulzu.*

Hej, kto tam!

*Ani portáš v červenej mentieke,
ani pochýlený trubač pri fortňi na Kolečku.
Eskorta mestských drábov prehadzuje potrhané sny.
Ó, ako som sa jej len vyhýbal,
keď satrapa Mitura Ján sa stratil v odťatých rukách,
keď úzkosť pozhasínala svetlá domovov
a nebolo nocľahu
a slovo horelo studeným plameňom výčitky.
Už aj noc sme si vyplatili. Čo sme tu
ešte dlžní slnku?
Na vlastnom dychu zbieram si farchu zeme
a klesám s mestom do zamurovaných studní podhradia.*

*Cez vrstvy hlíny rozvíchrené na bezvetrie hrobov
v kronike mesta listujem zosúvanie času.
Ale tu už nevystačí odbíjanie z veží.
A v odchádzaní koreňov toľko sa mi
chcelo povedať!*

*Odkrojok zeme sa nám ušiel z rodných hniezd,
kde slovo a detstvo vypadli
a skameneli pod neúprosným vzdychom pominuteľnosti.*

*Primrzol oheň v kováčskych vyhniach,
sám sebe svetím odviatym časom,
iba slovom sa zohrievam. Ale aj to je akési
plaché a uchytané od kľučiek.
Na Panskom dome zatíchnutá CSAK EGY KISLÁNY —
ÉN VAGYOK A FALU ROSZA —*

ODKAZUJEM DOMOV ...

Pán hlavný, platím! Platím! Platím! Pla-tím ...

Ozvena a prievan vŕzgajú v pántoch mlčania.

A všade tma a zima.

Počujem sám seba klopať na okrúhlych zvarákoch —

insurgent, kuruc, honvéd,

hurbanista, liberalista pod červenou zástavou.

U Folkmana ma nikto nevíta —

študenti z Académie. Ó, ako som len zostarell!

GAUDEAMUS IGITUR . . .

Aj rubín ľútosti sa rozplakal za detstvom

jak roztrasené hviezdy za nocou.

Len premýšľam.

Stôl nenapraviteľných nám ktosi obsadil.

Stačí len slovo a vybielime sálu.

Sme bledí oď minulosti ako stena

a je nás plný Mestský dom. A pisár

hľadá pre nás nocľah do šupárne.

Vo dverách stojí nečakaná úzkosť,

pamäť sa vysmieva.

Strach a prievanová melanchólia.

Liečili nás bylinami, prikladali pijavice,

lebo vždy nám ktosi pije krv.

Granátky krvi,

červené výbuchy nenávisti a lásky.

Smútok padá ako z hodín čas,
zvonár ich nafahuje z pokolenia na pokolenie.
Zvonár a hrobár, kto im dá aspoň na písmeno?
Ale popol naučil nás čítať z dlane
na zadychčaných miestach Šibeníc.

A kráčam znova a znova týmto mestom,
ktoré sa mi stalo najvlastnejšou krvou.
Stáročia poznáme sa v kríži. Aj po tme
hore farskými schodmi,
kde hrob po hrobe zvetral na kameň a trávu.
A teraz milenci čistia si tu lásku od hrdze.
Záhradníci im krútia narcisy a ruže,
čo majú vôňu tvojich krokov,
farbu tvojich snov.
A kráčam Horným a Dolným valom,
Priekopou a Sirotárskou uličkou.
Sestričky zastreli slnko.
V plátených kornetoch rozvážajú oblohu,
nepokojné bóje vyštrbených lások,
vyplavených lútostí,
kde výbuch vyplašenej samoty
rozprskáva čriepky zahriaknutej mladosti.

Medzierky rozkolísané do biela
a do modra.
Škrobovina nenačatých slov šuští.
Kameň a vzdych. Vzdych a kameň.
V slnečných hodinách zasekol sa čas
Janko Palárik si píše vlastný horoskop
trojkráľovou kriedou
na dvere samoty a vyhnanstva.
Siroty a siroty,
kytica slz na spláchnutej dlážke,
okrajok zažltnutých snov
pod krížom zraneného poníženia.
Tak chodím
Rinok—Kolečko—Závodie —
Svätý Štefan Kráľ.
Tu kdesi zaryla sa zlatá podkova,
Geromettovci kopú a kopú
a zatiaľ vojny obchádzajú toto mesto,
tíšivé zátišie,
kde strháva sa mesiac do znamenia
mlčanlivej úzkosti.
Rúbem sa tieňmi spomienok
mrazivým dychom koreňov a krvi
o každú stopu,
ktorá nás pripútala k rodným hniezdami.

Kráčam.

*A mesto kráča vo mne
a mesto horí trachomom.*

*Makovický s Háľkom zošívajú diagnózu
chudoby.*

Prológ a epilóg sneží do obehu krvi.

Slučka a prázdnota.

Zmierenie a svetlo v kameni.

*Ale Emo Bohúň oprašuje historky,
aj charaktery.*

Hradbami kráčam užšie a užšie.

Pernikárska—Štrangárska—Kováčska.

*Ustaté mechy. Ústami fúkaj na pamäť,
do uzlín zatečených. Aj do hviezd.*

*Protokol medených erbov roznášajú drábi,
cechové truhly mlčia.*

*Prísazní premiestňujú svoje prsty prísahy,
lebo sa hradby a valy zachveli
v hlbokom víchre myšlienky.*

*Ottmayer s pergamenom k Dadanovej náhli,
Pivovarská—Mydlárska a Katakomby.*

Od veži ku vežiam
úkryty zbavené karafiátov slnka,
tunely umučených slov,
hrob na očiach a v ústach.
Ako je chladno v tejto krvavenej tme.
Mesto nemej a bezodnej viny,
tu vrásnatela umičaná tvár,
tu vrásnatela druhá zem.
Rozsypané modlitby zalesknuté v slze hriechu,
oči mesta, čo visia nad hrdzavými dňami,
oči mesta, čo bubnujú na klenbu svitania,
oči mesta, čo strhli účes staroby,
nesmrteľný spev života a lásky,
oči mesta melancholické jak oči Harantu,
čo zažal veršom pouličné lampy
v stigmatizovanej pokore.

Juráti s konšelmi pečiatkujú protokoly Žiliny.
Pergamen, zelený vosk a pečatidlo
a potom už len krv a zatíchnuté ticho.
Koľkokrát ma tu súdili. Som plný rozsudkov.
V kaplnke U Trojičky praskajú zlaté fresky.

Skaly a slzy zrodili toto mesto
z peny a triašky bolestného vzdychu.
Preto nás učili chodiť ku Trom krížom
z Čepiela na Hlbokú až k Celulóžke.
Bolestný ruženec tetky Raganky.
Tvár zeme, kde sa štyri vody rozplakali,
tvár s kremeňom viny,
po ktorej sa vlečie slza strateného pochodu,
studená vráska ctihodných stavov.
Listujem v ornátoch, misáloch a ampulách,
listujem v trhovníckych šiatroch,
v želiarňach a opadaných mlynoch,
v mytniciach, u šintra, ránhojiča v špitáloch —
listujem v kostolných kreslách cechmajstrov
aj kata,
v očiach vyplakaných vyhnančov a vydedencov,
V Jóbových ranách radničných múrov,
keď každý mor sa podpisoval na sochy
a kaplnky.
Tu si ma vzali do úst v modlitbách a kliatbach.
Postoj! Zastav sa chvíľku.
Stojím tu bez koreňov uprostred hlíny.

*Hrnčiari zakrútili mestský címer
do všetkých ornamentov vypálených drám.
Vyplašili sme vietor zabudnutých uličiek.
Sám seba vediem krížom-krážom.
Tu kdesi s bielizňou hľadám starú Dudisku —
Som plný detstva a s mamou krútime mangel.
Ťahám a ona vyfahuje lanovú oblohu
a premelieme všetky košy v tenkej reči
kľúčovej dierky.*

*Ale noc a hviezdy rozdali karty do trojky.
Tak dávno a tak ako dnes
z herne na herňu
Pekelné knieža prebíja Kongo tretiu noc.
Kvart a Kvint —
Blahorečíme tebe kontra. Ave rekontra.
Malá dáva . . .
V oknách sa smejú muchotrávky neviestok,
obliečky damaškové zastreli Studničky.
Bolo už jedno, kade kráčam.
Americká kaviareň zapácha v pehavej metafore
a popukané zvony zdvihnutým hlasom
vynášajú lunu do Váhu.
V domových znakoch vyplzli sme do belasa,
rukávom noci utierali koróziu erbov.*

*V Štefanskom Kráľi pod omietkami zbožných exilov
chlebová striedka odokrýva
byzantskú čiaru
uchytanej Biblie.*

*To mesto v cimburiach vyhmatáva vlastné osudie.
Uprostred starodávnej mágie
slabikujem si roky rímskych nápisov
Anno Domini . . .*

Kamenné sochy, ó, nepominuteľné vety.

*Odviaty vietor zdvíha rozsypané slová,
nedopísanú báseň,
predlžený tieň.*

Tu kdesi sú aj moje šlapaje.

Kráčam s ľudmi všetkých čias

a nikto ma nepozná. A kráčam sám tak do seba

a moje mesto pri pramienku básne

elegickým spánkom

nevýslovne spí.

Stokrát som tu bol

s nečakanou triaškou pri srdci.

Odpúšťam si detstvo a je mi do plaču.

Stokrát som tu kdesi bol.

Môj úsmev ako glajcha prebíja sa do odviatych dní,

píšu mi rodné meno do Žilinskej knihy.

Dobrý deň, pán doktor Lombardini!

*To vy ste vrátili mestským múrom dych?
Viem, nepoznáte ma. Prastarý signál života.
So Stárkom máme spory. Ale čas je medzi nami.
Mám dávnych predkov hlas a čítam vám všetkým
o zemetrasení, ohňoch, povodniach a skaze morovej,
o pútiach do Frývaldu a Višňového,
o vyzvážaní konvičiek s čiernou žbrndou,
keď každý deň sme putovali do Súkenky na šichtu
v znamení ukrižovania, driny a potu.
A bolo dvanásť štácií. Tá prvá u Štigitza:
pálené, chlieb a haring
a pri poslednej vyslúžili sme si na rukách a nohách
žily ako uzly,
mohli sa deti na nich učiť zemepis.
Márne je mlčať o bolesti, ktorá páli a spláca.
Kto mi to zobral modré z očí?
Kto ma to vydrapáva skutočnosť?
Samota slova sprevádza ma po domoch.*

Otváram u Zeleya, u Munka, v Uhu-Bare,
odmykám u Špicatej baby, u Kohňa a Prochádzku,
ladím si husle, ale slák je koktavý —
Karolko Szelencsey v paličke má celú Žilinu,
ochranca červeného svetla,
ochranca ohňa
a holbového túza,
červené svetlo, kde sa prekračuje panenstvo
medzi zhasnutým zľutovaním,
kde hviezdy praskajú hriechom
pre lásku tých, ktorí vrážajú do seba.
Červené svetlo v strede zatuchnutých arkád.
Slnko by sa tu vošlo do poldecáka.
Tu kdesi predáva sa vôňa tela
a vedľa — u Telemana chrumkavý chlieb.
V potu tvári budeš krájať každé zamyslenie.
Ladím si husle, ale slák je koktavý —
kľúč sa mi netriaťa a dym stúpa
a stoly pooblievané zvonía v dlžobných čiarkach.

Ó, mesto, požičaj mi oči svoje.

Chcem byť sám a celkom sám.

O všetkom dávnom mlčia tajné chodby,

mlčia kamenné pivnice a múry.

Storaké chvíle zapadli do pokrivených uličiek

a ošarpaných kútov.

Posledný fotografický záber stratil svetlo.

Dorčik — Vykopal a Margita Rek sa pohli za momentkou,

jediní svedkovia na trase šindľovej skutočnosti.

Všetko sa rozpřchlo,

ešte aj kamenné holuby cùvli pred slovom.

Posledný záber si ty, mesto moje rodné.

A všetci na ňom mlčia. Dosť bolo minulosti.

Zapisujem nový rok a nový deň,

zmŕtvychustanie chleba a života.

Všetko sa vo mne pominulo a všetko vo mne žije,

na vyplavených slzách čítam materské znamienka,

rozvíchrené samoty,

neskončené stigmy rodnej zeme.

Koho to zas vedú? Pre výstrahu?
Aj ruže v rukách skameneli. Aj vzdych, aj slová.
Kto je tu môj milovaný a kto číhajúci vrah?
Zvonohra zuní. A Burian zvoní a duní.
Očitý svedok na rozhraní dňa a noci
už neohlási mor a skazu vojnovú,
ani zemetrasenie,
ani súboj evanjelických a katolíckych kordov.
Aj krv sa dostala do kamennej tlače u Horna
a na pulze zvonov pretečú všetky slová
s hviezdami. Bude ich ľahko rozumieť,
bude im teplejšie,
bude im voňať zem.
Vyzváňa hlina. Hrnčiarske artikuly vyšli na bubon.
Aj stará Horvátka zo Stavu sa odsťahovala.
Ach, to je rokov!
Už neponúka hrnce pred Kohnovou vinárňou.
Nachytala si slnka ešte aj na zimu.
Je ticho v hlinených džbánoch.
Tu kdesi hučalo celé mesto od počiatku prvého kameňa.

Rodokmeň katov mestskí bubeníci rozvešali.
Tram tatata tá ...
Dáva sa na verejnú známosť ...
V cechových truhlách ťažkých ako minulosť
vynášajú toto mesto z koreňov sychravého veku.
Zástavníci, prisazní a radní —
kazateľ Apolo Militius ukrajuje slovo po slove
a mesto líha s morom, plameňom a skazou.
V pátričkách užmolená mladosť spáchla podľa hviezd
uprostred vpádov
na vykostenej panychíde strachu,
lebo vždy sa vyplavilo milosrdenstvo
a nebolo čím zaťať ani lásku.
Dostalo sa bohu božie —
cisárovi cisárovo.
Ulička po uličke
zvetráva vežiam na očiach,
Ránhojič Macker Ján,
vytesané deje do sihoťskej Márie.
Kameň a pergamen,
štyri strany sveta zmapovali kaplnky,
kolonikálne grunty, opustené želiarne —
kompani s organistom pasujú sa s veršom,
dedičné hymny a odobierky vyšli na bolesť.
Tram tatata-tá ...

Kalkanisti za orgánom
šlapú Palestriniho do mechov.
A tak šušťí Bach a Händel,
a tak vŕzga vlastné utrpenie kvetov
pokropené v žobráčni.
Hromničné sviece — putovanie za vlastným exilom.
Ale aj tu počuť praskanie vzdychu
v blednúcich prstoch,
ktoré vyklopávajú vlastný popol,
zádušné sny a nádeje.
Minulosť sa ustavične drobí v pečatných voskoch
skrze slovo, skrze čas a skrze pominuteľnosť.

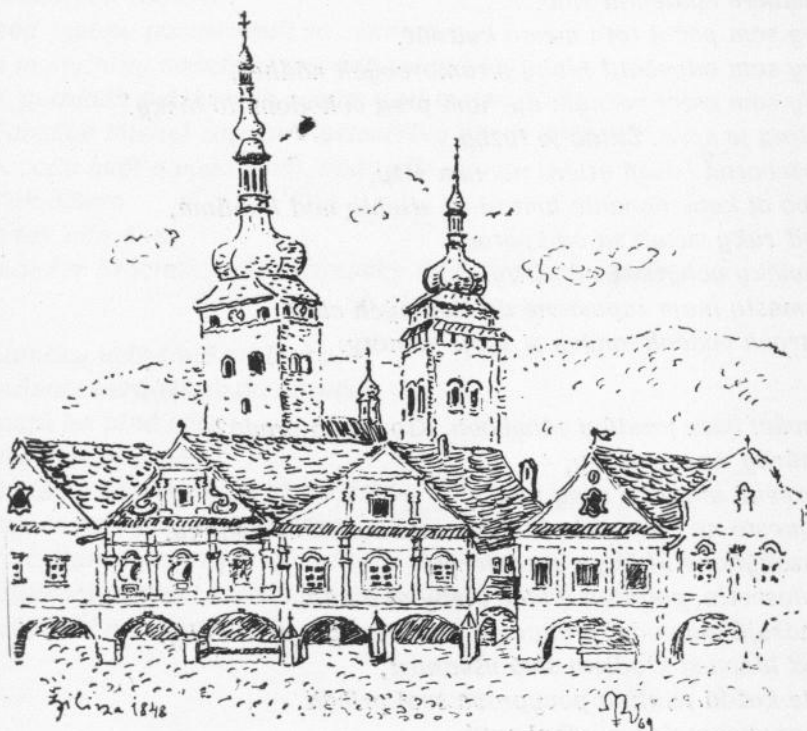
Ó, zlaté mreže nedovidených svtaní.
Blahoslavení, ktorí sa odšťahujú do seba,
ktorí sa zrieknu čerstvej hliny,
blahoslavení nad vodami a víchrom,
lebo oni prekročili kamenné úsvity
podľa ľudských rúk,
podľa premárnenej horkosti plameňa,
podľa letorastov úzkosti.
Jediný svedok bronzového vrásnenia —
zlievači sviec, čo prehoreli celkom do lásky.

*Na vlastných slzách učili sme sa zosúvanie múrov,
zatečených snov a puklín,
rozliatych zvonov,
keď laubne povystierali sa súknom
a mohylníky zadaždili starodávne sídlenie.
V putniach a džberoch rozlieva sa mesto.
Tabaček Michal zapaluje petrolejky na studniach.
A voda hučí a voda šumí, voda plieska.
Tak dávno
a tak ako dnes
majster Braciník krúti neonovky do farebných fontán.*

*Lavičky uchytané od lásky,
milenci berú rínoč do náručia,
majú ho plné oči,
načo im je čas —
držia sa za ruky a sú až po ústa v ňom.
Ich cesty vybuchujú šťastím,
za čistým slovom putujú od seba k sebe
stúpcenci ohnivej kroniky a zožltnutých listov,
stúpcenci netušenej radosti.*

Utište mi srdce,
pozhášajte svetlá,
zastavte epidémiu slov,
aby som počul toto mesto kvitnúť,
aby som odpečatil hĺbky mramorových nádher,
aby som ostal večným dychom pred vchodom do lásky.
Žilina je spev, Žilina je túžba,
strieborná báseň utiera nociam slzy,
lebo aj kameňovanie hviezd už stíchlo nad Dubňom,
keď ruky zažali sa od kvetov.
Lavičky uchytané od lásky.
A mesto moje zapustené do živičných ciest
v troch vodách umýva si svoje samoty.

Pavúci času pradá v záhyboch. Kto mi čo predá?
Šnúrky na mentieky,
červenú angliu a urny piva.
A mesto na moje čelo kladie svoje vyrušené spánky,
pozahýňané uličky a medzierky.
Polosvetlo, polotieň a viac biedy ako dňa.
Unášajú ma vody, prenocujú pramienky a studienky,
pod hlavu si kladiem sivú všednosť,
kde každá puklina povypráva svoj príbeh
neopakovateľný a odbehnutý,
kde sa zamuruje každá nenávisť do hladomorní výčítiek.

*Tu sa už nepredáva, ani neponúka —
tu v rodných kútoch, kde sa tají dych,
kde pieseň horí vlastnou slzou detstva.*

*Ach, ako sme len zostarli!
Priesvitný pergamen na kameň stvrdol
a nikto nás nevypísal k bičovaniu na rínku
chudákov a nešťastných, ktorí sme na popole rovní.
Čas nás vyludňuje, čas nás zaludňuje,
do môjho dychu tvoje utrpenie cez stáročia ústí,
márne nás smrteľnosť k smrti napína.
Tu sa už nepredáva, ani neponúka.
Kto by sa zriekol sám seba!
Kto by sa ponúkal do temnôt a do prázdneho vyhnánstva!*

*Sme nekonečný pochod rodného dedičstva.
Schod po schode načúvame udieranie krvi —
zástavy odkazov,
krásna materinská reč, ktorá tu veješ od hlíny
až po gotické a renezančné štíty,
kde nás privykali prvým a posledným krokom,
kde sa zosúva kameň a zvetrávajú pomníky,
pomníky bezmenné, v ktorých sme zabudli na mŕtvych,
lebo aj tento čas ako iné časy raz nad nami skamenie.*

*A nebudeme poznať ani meno ani rok.
Akú len cenu má jediná hodina mimo času!
Večnosť vytrhnutá zo súhvezdia príchylu,
ktorá sa dotýkaš popola a prachu
v pozlatených vavrínoch mlčania,
čo bolesť necháš na podpál studeného plameňa.
Nedaj nám blúdiť po márnivých brehoch sklamaní,
pre byľu slávy pozemskej, lebo sme všetci na rade
a všetci napínaní do oblúku pominuteľnosti!*

*V gotickom štýle počítame každé odchádzanie.
Askéza — sestra odriekania, odním z navlhnutých múrov
chmúrnú omietku úzkosti.
Nech slza beznádeje zľadovatie studeným slovom,
lebo ja budem žiť na výslňi vybielených okien
otvorených do úplnku nových čias. A tam sú ohne,
tam spánky horia večným nepokojom zeme,
ktorá nám svieti v najprísnejších samotách.*

Ó, mesto, daj mi odpočúvať všetky tajnosti a všetky sny.

*Nôž spomienky odkrajuje koniec trosečného vzdychu,
samotu na dne slova utajenej cesty,
posledný súmrak detstva.*

Na Čepieli u Ārvayov čierna pani objednáva lacný pulz.
Pandulovi fúnebráci vyniesli už polovicu mesta,
preto sa u Špicatej baby uctievajú rumom
Köszeghi a Komora v bielych lampasoch.
Každý má svoju vykopanú hlinu,
za pól deci mäkšie vynesú ťa, keď príde tvoj čas.
Na Priekope u Behuľa nekníže sa truhlička,
vietor a dážď si ju vykropujú Novembrový testament.
Vždy sa ktosi sťahuje a prichádza.
Mestskí kronikári vedia o každom pohybe.
Koľko je premien nenapísaných.
O každý dom podopretá výmena dočasného stvorenia.
Márne tu klopem.
Márne odomykám.

Otázka sa vracia prázdna,
vždy som tu ako sen o rodnom meste.
Na rínku ma vyhostili žilinské panie z hlavného korza,
dal som sa s vojakmi a slúžkami na druhú stranu,
ale aj tam podľa rangu zapúšťajú okná.
Niekde tri a niekde sedem.
Ale ja nemám ani na nocľah,
pomáham pod vežami na pažitiach tesárom,
krešeme krovy,
aby sa mesto dotýkalo hviezd.

M. K. 1911

A potom o sto rokov kresali šibenicu
a kolísal sa tieň,
keď história išla týmto mestom revolučným krokom.
Vždy sa čohosi dotýkame.
Pohrebné vozy vyniesli otroctvo bolesti,
chvilami sme ako lístie obnoveného detstva.
Kto sa to búri proti sebe? Samota drieme v drení múrov
a deti gúľajú si slnko spamäti.
Odpísaný stredovek.
Ó, mesto, každý príbeh zasadený do písocných hodín
na dva riadky.
Dobré odpoľudnie, Štefan a Belo Letz.
Zdvihli sa širokánske vody
a dobrodružstvá vystúpili ku vežiam.
So žvanmi soli roznáša sa syntax rodnej zeme.
Aké sú len nevyspytateľné slová.
Pod arkádami postupisti ladia nový kontrapunkt.

Dobrý večer, Gejza Salay.

Koľké uličky a domy nezaklial si do plátna —
čakajú na spadnutie
ako váš rodný dom na Dolnom Vale.
Obloha nocuje tu v otvorenej streche.
Tempera, olej, akvarel
túlajú sa po galériách, múzeách a radniciach.
Myšlienka a olej. Olej a olej.
A ešte ti ho zažíhajú tvoji rodni v kahanci.

Mlčíme proti ohňu.

O to je ťažšie chápať samotu ruže,

samotu tváre,

samotu výčitky.

Sám v sebe celkom sám.

Polnočný rozhovor už mi nedočíta Kovalik-Ústiansky.

V stĺporadi gréckom ostala visieť škriepka

o katolíckej moderne a novom umení.

Antika osudový koníček —

A taký ho raz vyviezol na Šeľfranicu ku štreke.

Báj Tatier v ťažkých prievanoch sa krúti.

O to je ťažšie chápať jonetiku odchádzania.

Na Tona Menkinu čakám v Astorke.

Ale ten mlčí ako Róbert Hronec zavesený do vetra.

Aká to úzkosť zostať sám vo všetkých veciach.

Už počuť hore Kálovom infanteristov,

kanonádu krokov —

Čo vy tu chcete bojovníci prvej svetovej?

— Len hlinu! Zem! A pokoj!

Ozveny praskajú. Ani len pokoj sme im nedopriali

História hrdinstva vytrhnutá z obrubníkov

všetkých nácií a relígií.

*Cintorín, cintorín vojenský.
Pluk na môj povel: Pozor! Vpravo hľad!
Pán podplukovník hlásim.
Hlásiš — hlási — hlásime — hlásite ...
V studenom vetre odchádza podplukovník Čermák,
brigádírka zakrýva celé mesto.
Potupná defilírka v hodine mimo svedomia a času.
Len v smútočnom vŕbí šušti zoznam zažlknutých mien
a cvení kameň, aj rozhviezdená noc
a v zašliapnutej diaľke
brieždi sa vápenným úsvitom.
Zo Szélovskej krypty zasvitlo vápno do hrôzy.
Tlumené prskavky. A pád. A betónová platňa.
Cintorín, cintorín — záhradka zelená ...
A vrstva za vrstvami a hrob za hrobmi.
Ale aj najčiernejšia noc má svedka.
Hlboké svetlo identifikuje rozpadnuté tváre.
Inventár podľa čísel. Vždy nás ktosi pripíše a odpíše.*

*Ešte aj zo zeme vystupujú stigmy krvi,
stigmy nenávisti a bolesti.*

*Milosrdenstvo času, ktorý vkladá prsty do rán,
hlasy mlčanlivé, čo prechádzate do kameňa,
kde sa cedí vzdych a prehĺboká láska.
Klopem a búcham dom o dom, dvere o dvere.
Noví nájomníci kývajú mi z balkónov iného života.
Majú ruky vystreté až ku hviezdám,
ruky spojené okolo tejto Zeme.*

Majster Vrtílek Ján viaže všetky deje do kože.

*Vystupujeme z oblakov, aby sme zavrátili zúfalstvo.
Staroba v zlatých zákrutách už len na dožitie vyzvára
a medzi kvetmi mrholí najpnútornejší príhovor.
V uličkách úzkych ani autobus sa neobráti,
ani koč,
ani slnko zapriahnuté do lúčov.
Ale isto obracia sa čas. A ten má miesta aj tu dosť.*

*Na brehoch Váhu patrola zašlých vekov drieme.
Už ju nikto nebudí. Zdvihli sa široké vody
a múry na koreni bolesti a strachu
políhali do bahna a marasu.*

*Haňó, refazové mosty stredovekých úzkostí.
Aj Váh si píska novú kaskádovú pesničku,
preskakuje minulosť cez kamienky pod Budatínom
a po bronz, kameni a skle sa zbierajú
pramienky večnosti.
A v diaľke sa rozsvietilo mesto.
Časobitie a zvonohra.
Obzory ovenčené živicoú.
Dodaleka vyzvára Burian zvon.*

*Z rozhladne Dubňa na šnúrk, navliekam perly,
neodviate verše rozvíchrených čias,
korunu zlatú ti kladiem,
dúhový oblúk nehynúcej slávy*

ó, rodné mesto, moja láska večitá.

OBSAH

NA PERGAMEN	7
DO KAMEŇA	29

KAMENNÝ
VZDYCH

JÁN FRÁTRIK

PRVÉ VYDANIE — V NÁKLADE 2000 EX.

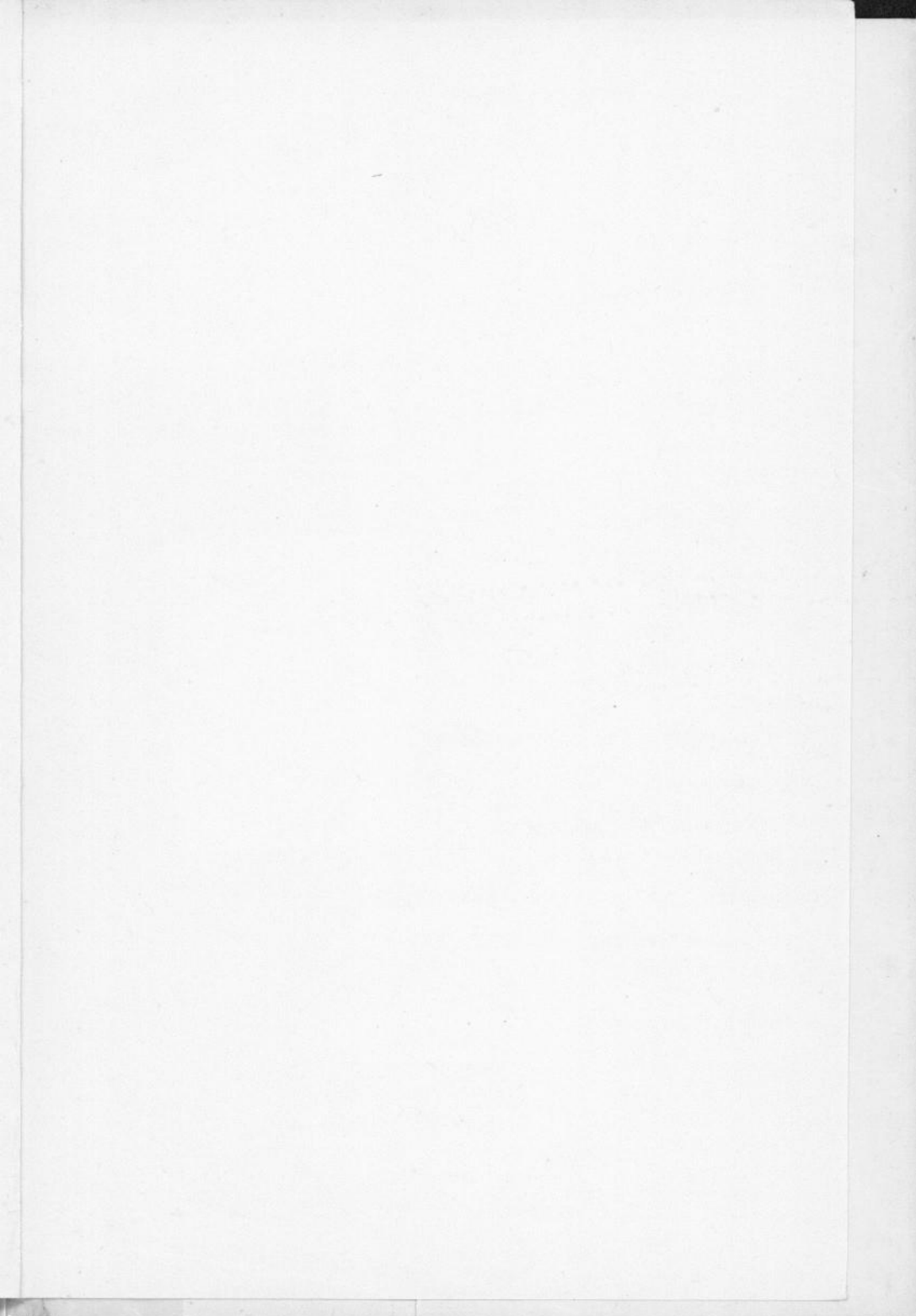
VYDÁVA MsNV — PKO ŽILINA

FRONTISPACE A ILUSTRÁCIE SÚ
OD MOJMÍRA VLKOLAČKA

GRAFICKY UPRAVIL FRANT. SOZANSKÝ

VYTLAČILI TLAČIARENSKÉ ZÁVODY PRAVDA,
ZÁVOD ŽILINA

ROK VYDANIA 1969

UK KU

3830001062564

13. - - -

PREMIA

l'au f'p'at'rik kameuné vzduch

5

UK